

מאיאקובסקי בתרגום דיקמן

על הספר כריסטופר קולומבוס ושירים אחרים

לפני עשרים ושתיים שנה, רצינו כל כך, המשורר עמוס אדל הייט ואני, כי יופיע בכתב העת "עמדה" שיר בתרגום חדש משל ולדימיר מאיאקובסקי (1893-1930) – נציגו הענק והאבסולוטי של האוונגרד הסובייטי לפני מלחמת העולם השנייה בדמות הפוטוריזם, ומי שהפך לימים למשורר המוכשר ביותר בשירות המפלגה הקומוניסטית הרוסית. לכן רדפנו, ממש כך, אחר המתרגם עמינדב דיקמן שייתן לנו משהו משלו. והוא אכן נתן שיר קסום הקרוי "איגרת מפאריס אל החבר קוסטרוב על מהות האהבה", שבו מחזר מאיאקובסקי השרמנטי והגברי בעיר האורות אחר נערה ומתנצל בפני חברו על כך שאינו נפנה לעבוד בשירות המהפכה בשל עניינים בורגניים שכאלה.

מתברר שהליבידו של מאיאקובסקי היה אדום, צח ודגול מרובה, לא פחות מהלב או דגל המהפכה. רוצים הוכחה? הוא חי בשנות העשרה והעשרים ב-מנאז'אה-טרואה, בשלושה, חיים רומנטיים ארוטיים, עם לילי ואוסף פריק, חוקר ספרות נודע. דבר שגם בימינו אנו היה נתפס לברנז'אי ונועז עד מאוד. לילי בריק היא גם זו ששלחה את המכתב הנעלב והידוע לחבר סטלין ובו ביקשה במפגיע לאחר מותו של מאיאקובסקי לפעול להאדרת שמו ולהנצחתו כמשורר, וסטלין נענה, ועוד איך נענה. לא הייתה אצל הקומוניסטים כיכר פנויה ממאיאקובסקי, שיריו נלמדו בבתי ספר והדורות האדומים חונכו עליהם.

מילא שהישראלים העכשוויים אינם מכירים את מאיאקובסקי ואת שירתו, למרות שתורגם על ידי מיטב המתרגמים לעברית, ובתחום השירה זה דבר נדיר, רק אלכסנדר פושקין זכה ליותר תרגומים ממנו בעברית, אלא, צריך לומר זאת בלב כבד אך זו עובדה, גם צעירים רוסים שאינם עוסקים ישירות בספרות ועלו לכאן בילדותם, או נולדו כאן ויודעים את השפה, אינם מכירים את מאיאקובסקי ובוודאי שלא את שירתו. שאלתי כמה ידידים שלי מתחת גיל שלושים. אחדים שאלו מי זה, ואילו לאחרים השם נתעמעם בזיכרון. איך אמרו הרומאים: סיק טרנסיט גלוריה מונדי – כך חולפת תהילת עולם.

מאיאקובסקי היה מה שאנו מכנים דמות גדולה מהחיים, או אם לדייק, הוא היה גדול על חי אנוש בכמה מידות. מהיותו נער צעיר ועד התאבדותו כבן 36 הוא הפעיל מבצעים והספיק לשרוף חיים שאדם ממוצע לא יזכה להם גם בארבעה מחזורים. לא פלא אפוא שכאשר מת באופן דרמטי, מאיאקובסקי ירה לעצמו פול

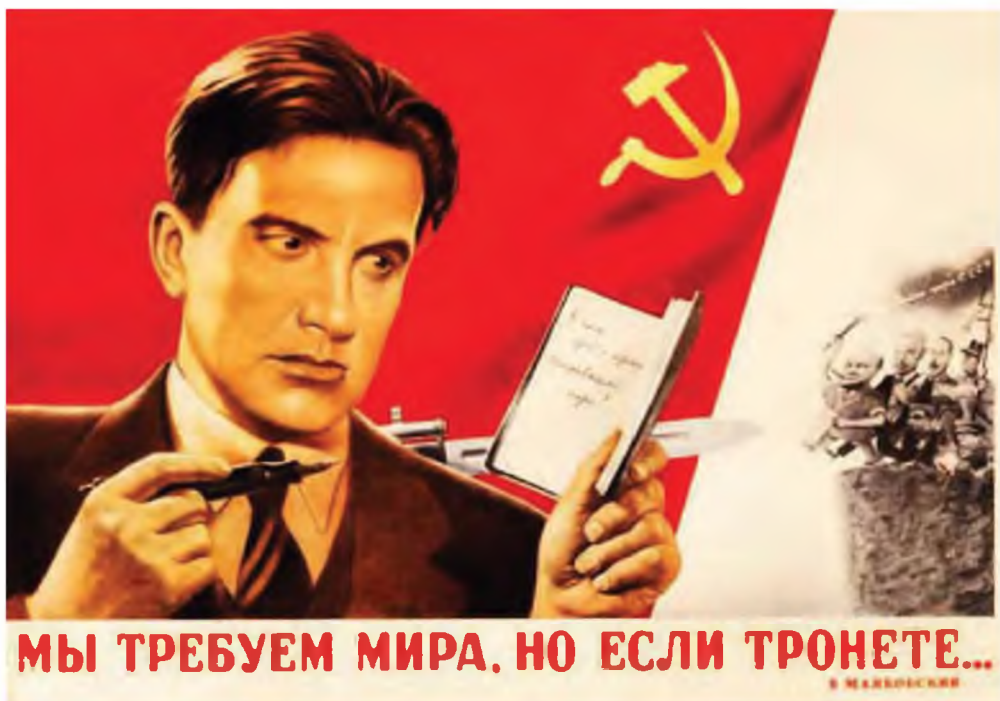

בלב, שלפו הסובייטים את מוחו מתוך ראשו כדי לבדוק היכן מצויים שם בדיוק כל החרוזים, המשקלים והקצבים הנפלאים שהמשורר העניק להם. זה היה קצת נאיבי מצדם. לא? הסובייטים והפורמליסטים תפסו הכול תמיד באופן מאוד מדעי ומחקרי. הספר מלווה בעבודות נהדרות של יגאל תומרקין שאין אמן חזותי מתאים ממנו ללוות את הדר האגו הגברי המאיאקובסקאי. תומרקין, תוך שימוש בצילומים שנצר לפני שנים המתרגם עמינדב דיקמן מביתו של אלכסנדר פן, יצר מעין פלקטים פוטוריסטיים שליבתם מאיאקובסקי והפרט הנצחי שלו, העניבה האלמותית, הסיגריה והכוכב האדום.

הספר הזה יותר מאשר היותו ספר תרגומי שירה של מאיאקובסקי הוא בעצם ספרו של עמינדב דיקמן, המתרגם של מאיאקובסקי, ואין אני

אומר זאת לגנאי אלא אך ורק לשבח. כי דיקמן מעניק לנו, הקוראים, שיעור מופתי בשירה ובתרגום שירה במסה פותחת ומאלפת בינה בת 80 עמוד. כל אוהב ספרות אמיתי ומעמיק ירווה נחת. אחרי שהוא מספר לנו את עיקרי חייו הסוערים של מאיאקובסקי ומצייר בפנינו את דמותו הצבעונית שמילאה אולמות של אלפי אנשים בקוראו את השירה האורלאית שלו בקצב כובש, הוא מנתח עבורנו בקליפת אגוז את הטכניקה של מאיאקובסקי בכתיבת שירים: החרוזים הנובעים מתוכו בסופי שורות, התחדישים (הניאולוגיזמים, דהיינו הלחמי מילים ובריאת מילים פרטיות), הטון ההיפרבולי (לשון הגזמה), המייצג את האגו של הגאון היוצר; ולבסוף הסולמון (לשון סולם) כי למאיאקובסקי הייתה טכניקה טיפוגרפית של כתיבת שירים במעין אלכסונים קטנים שכאלה, כנראה בשל היותו משורר אוראלי הקורא את שיריו ברבים. צורת שיר זו מקילה עלינו, הקוראים את השיר על גבי הדף, לחוש את הקצב. אחר כך עובר דיקמן באופן יסודי לדון במאיאקובסקי. בלבשו העברי ובמידת השפעתו עלינו לאורך השנים. כאן נחלקים

⁹ כריסטופר קולומבוס ושירים אחרים, ולדימיר מאיאקובסקי, מרוסית: עמינדב דיקמן, 171 עמ', הוצאת קשב לשירה.

מאייאקובסקי בכרזה סובייטית משנות ה-20 של המאה הקודמת

המשוררים לשניים. משוררי התחייה למשל, אסתטיקונים מעודנים, לא אהבו את מאייאקובסקי וראו בו ז'ונגלר של מילים. כך מכנה אותו ח"נ ביאליק וגם יעקב פיכמן אינו חוסך שבטו. מובן שהמשוררים הציונים מאוחר יותר, בין שהיו סוציאליסטים כאברהם שלונסקי או קומוניסטים כאלכסנדר פן, העלו על נס את מאייאקובסקי ושיריו, הן בשיריהם והן בתרגומיהם כפוטוריסט מודרניסט וכמשורר פוליטי עד לקצות אוזניו. דיקמן סוקר כל בדל תרגום של מאייאקובסקי בעברית טרום אלכסנדר פן הנודע ועד רומן נטר וטינו מושקוביץ הצעירים. אין אצלו הנחות ואין אצלו הקלות. הוא כותב באופן ענייני ובטעם אישי, אך בדרך תרבותית ומנומסת, על כל מתרגם ומתרגם, מהן מעלותיו ומהן מגרעותיו של התרגום. למשל אצל אריה אהרוני הוא מוצא משחקיות יתר הגודשת את הסאה. הרי מאייאקובסקי בבסיסו הוא משורר משחקי וכל המוסיף עליו מיני הצטעצעויות רק גורע; בתרגומו המאוחר של עמנואל גלמן הוא מבחין באנמיות המפוגגת את העוצמות של שירת מאייאקובסקי. אם הבנתי נכון, המתרגם האהוב על דיקמן, אם כי הוא מכבד את כל התרגומים, הוא המשורר אלכסנדר פן.

אבל מעניין לבדוק את השפעת מאייאקובסקי דווקא בשטחים רחוקים מתפיסת עולמו, כלומר לא אצל שלונסקי ופן אלא אצל משוררים אחרים. דיקמן נוגע בזה קצת במסה שלו. למשל, דוד אבידן. האגו השירי של אבידן, הכישרון להיות מילוליין, הכוכבות, היו שנים שאבידן ממש כמו מאייאקובסקי היה מעין משורר במעמד של כוכב רוק של חיי הלילה, במוסקבה הגדולה במקרה של המשורר הרוסי, או בתל אביב הקטנה במקרה של המשורר העברי; התחושה שהשיר במתכונתו הלירית קטן עליו והוא צריך להתרחב

אל הפואמה הרגשית והקצבית, "ענן במכנסים", "חליל עמוד השדרה" במקרה של מאיאקובסקי; "אהבה וגטאטיבית" ו"מוסיקה ספרדית בחורף" במקרה של אבידן. ובכלל, דיאלוג נמשך עם המסורת ושבירה שלה וכן תחזוק תמידי על ידי המשורר, ולימים על ידי המפלגה במקרה של מאיאקובסקי, של תדמית הגאון היוצר, המוח הקודח שהוא מפעל למילים, וכן כעבור עשרות שנים ההתרחקות מהמרכז והפיכת המשורר ושירתו למעין אוונגרד פאסה שלא בצדק.

בחלק השני של הספר מביא דיקמן את תרגומו למשורר שטען כי דרך על גרון שירתו ברגליים. אלה לא רבים, אבל נפלאים. נראה כאילו המשורר הזה רודף אותו והוא מקיים דיאלוג עמו בכל ימי חלדו ואת כל כישרון התרגום שלו הוא מגייס, ממש כמו שמאיאקובסקי מגייס את כישורו השירי למען המפלגה, כדי לצקת אותו עבורנו בעברית, הקוראים הישראלים.

פטור בלא כלום אי אפשר, אז הנה "איגרת מפאריס אל החבר קסטרו על מהות האהבה":

טובאריש קוסטרוב, / לא ארצה להכעיס: / נא מחל, / בטובך השכיח, / אם פמה מפתח / שהקצו לפריס / על ליריקה / כאן / אפריח. / דמין: / חתיכה / לאולם / נכנסה. / בפרוה / ופנינים / עדיה היא. / ואני לה, / לגברת, / בלשון התרסה: / - אמירה ראויה / או בלתי-ראויה היא? / - אני / - מרוסיה בא, / חברה, / מוניטין מעולים במכורה לי. / כבר ראיתי ממך גם / כפלים תמירה, / מעלה מיפיד / כבר נקרה לי. / בחורה / - לפיטן נושאת את / עיניה. / לי - שכל יש / וקול לי - גברי: / ואצליה לכל לשכנע - אם רק לי / און תכרי. / בטנפת / רגוש / ממצעת, / לעולם לא יקרה / שאמעד. / בי לעד / אהבה / פוצעת / - עד בקשי אניע גם יד. / לא כלולות / מדת / אהבה לי. / נמאס לה? / היה-היה. / עד מאד / כלל בלתי-חשובה לי / חברה, / פפת-כנסיה. / לשם-מה לחזר ולטחן את / הפרטים? / נהיה ישירים: / כבר מזמן אני לא בנעשרים... / כבר שלשים לי / וקצת, / חתיכנת... / אהבה / - לא בזה / שתרתח לי עד תסס, / או שכמו / הגחלת / תבער: / היא פמה שחומר / וגואה / מעל רכס- / החזה, / ג'ונגלי-השער. / לאהב- / פרוש: / לחצר לרצף, / ועד לילה-עורב / יתחשכה- / לברק בגרון / ועצים לקצף, / כשאתה / משחק / בשדיריך... / להבות על הארץ - עד רום-הרקיע. / ובתכל- / כוכבים / מלא-הלג. / ולולא היתה השירה / מקצועי, / אז / הייתי נהיה, / בלי ספק, / אסטרונוג. / סואנת-רועמת פכר העיר, / שם גנדת-כפרות דוהרת, / ואני מהלך / פרוי-דברי-שיר / מטיט בדפי-המחברת. / ברחוב / שעטת / אוטומובילים- / ואין הם דורסים. / פליאה זה? / הלא הם מבינים, / נהגים לא דבילים, / אדם כאן שרוי / באקסטזה. / חזיונות ואידיאות / כמים רבים / יציפוני כליל / עד אזנים. / כאן, / מן הסתם, / אפלו לדבים / היו מצטמחות כנפים. / והנה מאיזו / מזללה / מזנחת, / עת נרתח כבר / כל זה טוב טוב - אל- / על / מלעי / המלה מוטחת- / ככוכב-שביט זהב-שויבל. / על שלישי השמים / נמרח / זנבשביט, / מודהר, / בשלהבת חורכת, / שיוכל זוג אוהב / בכוכב להביט, / מתוך סכתם / המלכת ולשון פרח הלילך ר"י. / כדי להרים, / ולהוליך, / ולכשף / כל מי שעינו ממשקפת. / כדי לנסר / ראש-אויב / מכתף, / בחרב / זנבית / רושפת. / לעצמי- / עד הלם-חזה אחרון, / כממתין / בפגישת-הועד, / אקשיב: / עד תבא ותתרע ברן / אהבה אנושית / (מה פשוטה את!) / סער, / מים / ואש / ברמרום יקרבו ויבליחו: / מי כאן / בכס / גבור וכובש? / נסו כחכם: / לא תצליחו...